

katonák „műve” volt. Nem. Az *újrakezdés receptjeinek* is ez az egyik szomorú tanulsága. Miként az Zoltán Gábor könyvében metaforává vált: a „szomszédaink” voltak.

A holokauszt-irodalomban emblematicussá vált „sorstalanság” új dimenzióit, a megalázottság elképesztő változatait ismerjük meg e történetek révén. Hogyan lehet megtörni és halálba kergetni az embert értelmetlen munkával (pl. a „földgyengetésnek” nevezett kőhordással), elviselhetetlen hosszúságú sorban állással, a méltóság (pl. a ruha és a személyiségi kódok, név elvételével, törlésével), a szemérem megsértésével (pl. meztelenre vetkőztetéssel, a test kiszolgáltatottságával; „alul is férfiak borotváltak le” – mondja az egyik riportalany), az alapvető szeparációs igény (pl. a szükség végzése közben) semmibevételével. Nagyon erős és megrázó részletei az interjúknak, amelyekben a gyilkosok cinizmusa képződik meg. Legismertebb példája az „Arbeit macht frei!” felirat.

És a kisemberi nagyság, az élni akarás és a remény megrendítő pillanatai: a gázkamra előtt meztelenre vetkőztetett, de tartásában megtörhetetlen, ezért Istent fenyegető („Engeded ezt!”) nagypapa emlékképe, a dermesztő hidegtől összebujással, körkörös mozgással védekező rabok képe, a szolidaritás megnyilvánulásai: a konyháról kilopott apróságok, amelyekkel életet mentenek, noha a saját életüket kockáztatják az oda beosztottak. De ilyen reménykeltő mozzanatnak számít a távoli rokonok egymásra találása – mint a valakihez tartozás fontosságának felismerése – is a haláltáborban, amikor a legtöbben már minden hozzátartozójukat elveszítették.

Hogyan kerülhet közel a másikhoz az ember, az olvasó, az értelmező? A szerző által felsorolt le-

hetőségek közül talán a megszerzhető tudás a legfontosabb; a másik (közösség) tradícióinak, történeteinek és szokáskultúrájának megismerése.

Noha a holokauszt-történetek képezik a könyv legértékesebb, s az olvasóban leginkább „nyomot hagyó” fejezeteit, *Az újrakezdés receptjei* több ennél, s címéhez híven:

rendhagyó szakácskönyv, amely a zsidó gasztronómia hagyományainak és receptjeinek felidézésével és bemutatásával nemcsak azt mutatja meg, hogy a tradíció hogyan segít a közösség és a személyes élet újraalkotásában, a traumák feldolgozásában, de közelebb is visz az idegennek gondolt Másikhoz. Leginkább azért, hogy nemcsak a különbséget, hanem a köztünk levő hasonlóságokat is felismerjük. Akár ételreceptekben és -változatokban is. Megismerjük a zsidó szokáskultúra lényegét, megértjük gyakorlati szerepét (pl. a kóserolás eljárása a zsidó nép eredetének földrajzi koordinátái között nagyon is gyakorlati életvezetési tanács, egészségmegőrző, preventív eljárás). Még fontosabb, hogy megértjük – mert magyarázatot kapunk rá – a zsidó ünnepek jelentését, múltreprezentáló, kultúraalkotó fontosságát.

Kilátásként, ablakként működő könyv. Megnyerve érdeklődésemet arra inspirált, hogy a még több tudás érdekében magam kutassak történetek és szövegek után, illetve kamatoztassam azt, amit eddig sikerült megismernem a zsidó kultúrával összefüggésben. Két ilyen területet említhetek: Kemény Zsigmond történelmi regényei kapcsán a székelly zsidók, a szombatosok történetét vizsgáltam, a Markovits Rodion-életmű kutatása során pedig a haszidizmus jelenségével szembesültem. Ezeket most hiteles, életszerű, „belső” perspektívából is megmutatta számomra ez a könyv.

FEKETE MARIANNA

Ughy Szabina: A gránátalma íze

Orpheusz, 2018

Két világ határán játszódik Ughy Szabina első regénye, amelynek főszereplője a görög mitológia Perszephonéjához hasonlóan két színhely között ingázik. A magyarországi szülőhely és a maga vá-

lasztotta napfényes Szicília között utazik és utaztatja az olvasót a narrátor-főszereplő, aki nemcsak a regénytérben, de emberi viszonyaiban is keresi a maga helyét.

Az írás leginkább nemzedéki problémákat fejeztet. A harmincas évei elején járó hősnő sorsa bármelyik bölcsészdiplomával rendelkező, idegen nyelveket beszélő, a magyarországi körülmények között megélni alig tudó és ezért önmagával békétlen szingliéhez hasonlítható. Talán nem túlzás párhuzamba állítani ezt a mostani fiatal közép-európai generációt a közel száz évvel ezelőtti amerikai nemzedékkel, amelyhez az elveszettnek nevezett jazznemzedék írói is tartoztak, és amelyről műveik szóltak. Igaz, itt és most nem háború és nem az (amerikai) álomból való kiábrándulás határozza meg világlátásukat, közérzetüket, ám ehhez legalábbis hasonló traumák, mint például az apátlan, csonka családban való nevelkedés, amelynek hátterét az ezredforduló közép-európai létezésének bizonytalanságai, a kapitalizálódás legkeményebb évtizedei adják.

Az író saját korosztályát, az önmagát kereső Y generációt veszi górcső alá. A hősnő folyamatos helyváltogatása és a közben „elszenvedett” névváltozása is – miközben minden más karakter állandó névvel és tartózkodási hellyel rendelkezik, s így valamiféle stabil identitással is – kettős szerepet tölt be. Egyrészt hangsúlyosabbá válik a távolságtartás, az elidegenítés a többi szereplőtől, a tárgyilagos, kívülálló, szemlélő nézőpont. Másrészt jobban érzékelhető az önazonosság hiánya vagy inkább formálódása: hiszen ha még a nevem is megváltoztatható, lehet, hogy a történeteim nem is olyan személyesek, elvégre nemzedékem hány meg hány tagja jár hasonló cipőben hazájától távol, mint én. A saját sorsától való távolságtartást erősíti a regény második fejezetének narrációja, az egyes szám első személyről harmadik személyre való hirtelen váltás is. Az objektivitást sugallja a főhős életkora (harmincas évei elején jár), amely valamelyes előnyt jelent a még egyetemista társak között, de amely főr azonnal megszűnik, amikor életének másik színterére, a munka világába érkezik, ahol más szabályok uralkodnak. Egyesekből gyorsan menedzserek, másokból pályaelhagyók, esetleg résztulajdonosok lesznek egy légitársaságban, vagy épp *self-made manek*.

A lakhatás miatt erasmusos egyetemisták közé keveredő harmincas szingli, Barbara, Szicília szigetén kissé meghosszabbítva, felelevenítve egyetemi éveit – amelyek azért nem hasonlíthatók az ösztöndíjasok lehetőségeihez –, már érzi tettei súlyát, a munkáltató által elvárt és el nem végzett munka következményét. Ha nem írja meg a Szicília-ról szóló útikönyvet, elbúcsúzhat az álomállásától, a három hónapos ingyen nyaralástól. S ez be is következik, mert lényé ösztönösen tiltakozik az ellen a

buboréklét ellen, ami csak arra szolgál, hogy megírja a szintetikus mítoszt, amelyet a turizmusban érdekelt munkaadója vele akar legyártatni, hogy fölkeltse a magyar fogyasztók étvágyát az egyes úticélok iránt. Olyan termék előállításával bízzák meg, amely az érzést kívánja eladni: „101 dolog, amit ki kell próbálnod Szicíliában, mielőtt meghalsz”. Tervezett fejezetcímek: „Nézz bele az Etna kürtőjébe a repülőőről!”, vagy „Várd meg a naplementét a cataniai kikötőben!” A megírandó útikönyv felszólító fejezetcímei – a kirúgás ellenére – lassan átalakulnak a hősnő privát életének ironikus irányjelzőivé, és így a további cselekmény szervezőerővé is. Az egyik ilyen felszólítás: „Találj vasárnap egy nyamvadt kisboltot, ahol vehetsz magadnak ásványvizet!” A magánmítosz lassan kibontakozik: a kezdetben még a turistatömegek csábítására szánt élménygyűjtés az énépítés eszközévé lesz.

A sziget mítoszából kapunk választ a címben szereplő gránátalma szimbólumára. Persze-phonénak, az alvilág úrnőjének, Hadész szerelmének tartózkodási helye határozza meg az évszakok váltakozását; a nyolc hónapon át tartó napfényes nyarat az istennő a szigeten, míg a maradék négy hónapot, a hűvös, csapadékos téli időszakot az alvilágban tölti. A mitológia szerint Hadész csak azzal a csellel tudta maga mellett tartani korábban elrabolt szerelmét, hogy gránátalmával etette meg, mielőtt visszaengedte anyjához. Márpedig, aki az alvilág eledeléből eszik, annak vissza kell térnie oda. A regény hősnőjének sorsa, hogy beleszeressen Szicíliába, amikor találkozik a sziget korábban nem látott természeti szépségeivel, a tengerrel, és közben megismeri a helyiek életmódját, világlátását, amely nyelvükben, munkastílusukban, napi ritmusukban, járásukban, a másokhoz való odafordulásukban érhető tetten. De nem idealizált, romantikus elképzelések nyomán alakul ki benne az érzés, hanem a fárasztó, olykor kétségbeejtő mindennapokban, amikor a megélhetéséért, az ottmaradásáért küzd.

Íróniával vegyes kritikával szemléli nemcsak a maga, de társai sorsát is: „Mit keresek én itt ezekkel a füves, ezo-bio hippikkel, akik életükben nem dolgoztak hülye kiadóknak meg gimnáziumoknak, csak egyetemre jártak, amit vagy befejeztek, vagy életművészek lettek, vagy argentin feleségek, akiket eltart az anyjuk, apjuk meg a fenséges karmájuk, és semmi, de semmi iránt nem tartoznak felelősséggel?” A regény felénél fogalmazódik meg benne egy másik megállapítás fiatal, értelmiségi társairól, éppen akkor, amikor a cselekmény is fordulóponthoz ér. Barbara körül hirtelen elfogy a levegő, munka és társaság nélkül marad a szigeten az év végi egyetemi záróvizsgák után. Ahogy nézi

Catania főterén a búcsúpartin bulizó cserediákokat, eszébe jut: „Hamarosan lediplomáznak, dolgozni fognak, amiért megfizetik őket, ők meg megélnék belőle; [...] Most még hisznek benne, hogy bármi lehetséges.” Ő már nem hisz, ahogyan Boka sem *A Pál utcai fiúk* zárófejezetében, amikor már tudja, hogy a grund, amiért harcoltak, amiért Nemecek az életét adta, egyszerűen megszűnik, beépül: „kezdet derengeni egyszerű gyereklelkében a sejtés arról, hogy tulajdonképpen mi is az élet” (Molnár Ferenc).

A szerző metaforái, szimbolikus pillanatfelvételei érzékletesen szemléltetik a kialakult élethelyzeteket, lelkiállapotokat. Az ablakpárkány redpedéséből kinövő életerős kapribokorhoz hasonlóan Barbarának is sikerül megkapaszkodnia, gyökeret eresztenie – saját erejéből – a főleg turizmusból élő városban. Siracusában olyan munkát kap, amihez a helyiek foga sem igazán fűlik, és végzettség sem szükségeltetik hozzá. Szinte közhelyes vendégmunkásors: konyhai kisegítő, majd felszolgáló lesz egy nem túl elegáns, de annál „szicíliaibb” bárban. Itt kapja új nevét, Principessa Ungheresének kezdik szólítani a kiszolgálásban való járatlansága, ügyetlensége miatt. Egy másik képben a barokk városka lakosainak lelkivilágát ragadja meg: „Az ember zavarba jön attól, hogy csak így beleshet mások életébe. És zavarba jön attól, hogy ez őket egy percig sem érdekli, mint ahogy az sem, hogy a foszlott csipkékű bugyijuk vagy az izzadságtól megsárgult hónaljú trikójuk szárad az ajtajuk előtt.”

A mindig bonyolult férfi-nő viszony kérdését is érinti a regény. Sokféle megoldás létezik a szexualitásra Szicíliában is. A sziget fiataljai leginkább a családból családba költözés hagyományát folytatják, nincs külön életük, így házasság előtt például autóban szeretkeznek, miközben a közöttük élő cseh, lengyel, francia, angol, argentin és más nemzetiségű cserediákok ugyanúgy, mint otthon, összeköltözve vagy házibulikban oldják meg szerelmi életüket. A párbeszédekben előkerülnek a sztereotípiák, a nemzetkarakteri sajátosságok, amelyek persze a másik félreismeréséhez is vezethetnek, de történelmi és igazságalapjuk is lehet, mint például hogy a magyar lányokról az olaszoknak a szex jut az eszébe. A múlt század hatvanas, hetvenes éveiben ugyanis az olasz lányokat házasságkötés előtt nemigen lehetett ágyba vinni, ám a magyarokat annál inkább. Ugyanezért a magyarok az olasz férfiakat

kat nagy hódítóknak tartják. Bár Principessa Ungherese óvatosabb és szkeptikusabb is az átlagos lányoknál, őt sem kerüli el a szerelem, hiszen a reményteljes, harmincas szőrfősnek, az egyedülálló, magabiztos olasz srácnak a maga tökéletes testével és Javier Bardem-mosolyával végül sikerül rabul ejtenie a szívét. Ugyan a lány tudja, hogy Antonio is magáénak érzi az olasz mondást, miszerint tehenet és feleséget a saját hazádból válassz, nem tér ki az érzés elől. A szigeten semmi sem tűnik véglegesnek, még nincs kialakult, a jövőre szóló terv, amely mentén a későbbiekben haladni kellene, még minden átmeneti állapotban van, de a szerelem valamit mégis megváltoztat a szicíliai létezés embriónális állapotában.

A nem túl hosszú, mintegy kétszáz oldalas regény hármastagolása meglepheti az olvasót, bár logikus, hogy az egyes színhelyek történései különálló egységekben kapjanak helyet. A második rész annak ellenére, hogy időben az első szicíliai tartózkodást követi, mintha a múltba rántaná vissza a főhőst, akinek haza kell jönnie Magyarországra édesanyja kezdődő és komolynak tűnő betegsége miatt. A szülői ház avítsága és gondozatlansága valahogy a két nő megmevedett anya-lánya viszonyát tükrözi. A betegség viszont átrendezi

addigi kapcsolatukat – amelyben korábban a gyermekét egyedül nevelő anya játszotta a meghatározó szerepet –, és továbblépést sürget. A koszos lakás kitakarítása a Barbarában hirtelen megjelenő erős változtatási vágyat jelzi. Nemcsak az anyjához, de a közben egyre ritkábban jelentkező Antonióhoz fűződő viszony is tisztázódik benne. A főhős cselekvései a lelkében zajló eseményeket tükrözik. Nem véletlenül jut eszébe éppen ezen a mindent tisztába tevő éjszakán anyja mondata, amit egykor neki, a vihartól megriadt gyermeknek mondott: „Menj vissza a szobádba, kicsim, egy ilyen nagylánynak már nem szabad félnie semmitől.” Ezen a ponton válik nyilvánvalóvá, hogy hősünk igazából egyedül van, de már nem fél, megbékél a sorsával. Lélekben itt véget is ér a történet, a felnőtté válás olykor gyötrelmes, ugyanakkor megismételhetetlen, egyedi folyamata.

A regény utolsó, nyúlfarknyi fejezete a Barbara választotta, hívogatón szépséges, tengertől ölelt szigetre való visszatérés, és (kikövetkeztethetően) a jövőbeli ingázás kezdete. Ingázás a lélekben és a valóságban is, ahogyan a gránátalma ízétől szabadulni nem tudó istennő, Perszephoné tette.

